

PAŽYMA Nr. NV- 2022-04-15		2022-04-15 Nr. NV-1015		
ĮSTATYMO PROJEKTAS Nr.: TAP-22-473(2) TAIS-22-5692		DĖL NEĮGALIJŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS ĮSTATYMO 3, 3⁶, 16, 18, 20, 25¹ STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO RAPHIDYMO 20² STRAIPSNIU ĮSTATYMO, TIKSLINIŲ KOMPENSACIJŲ ĮSTATYMO 5 IR 9 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, ŠALPOS PENSIJŲ ĮSTATYMO 15 IR 16 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO 6 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO IR SVEIKATOS DRAUDIMO ĮSTATYMO 6 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ		
		Rengėjas	Svarstyta	Siūloma
Įtraukta į artimiausią Seimo sesiją	Taip (svarstymo Seime data – kovas–birželis)	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	TAP (2022-04-12)	Svarstyti LRV posėdžio A dalyje

DALYKINIS VERTINIMAS	Siūlomos pagrįstos priemonės, kurios padės išspręsti nustatytą problemą	Taip
	Siūlomas sprendimas pagrįstas įrodymais (duomenimis, faktine informacija)	Taip
	Teisės akto projektas parengtas laikantis Vyriausybės darbo reglamento reikalavimų dėl derinimo subjektų, terminų, projekto lydimosios medžiagos	Taip
	Teisėkūros procesas buvo įtraukus, užtikrinant tinkamą suinteresuotų asmenų informavimą ir dalyvavimo sąlygas	Taip
TEISINIS VERTINIMAS – TEISĖS GRUPĖS PASTABOS	Pastabų nėra	

PROJEKTO TIKSLAS	Sudaryti galimybes asmeniui, kuris rūpinasi namuose slaugomu asmeniu iki 18 m. (vaiku) su specialiaisiais poreikiais dėl psichikos / elgesio sutrikimų, ir toliau, t.y. sukakus jo pilnametystei, laikinai jį aprūpinti, t.y. turėti teisę kreiptis į viešojo administravimo subjektus dėl jam reikiamos pagalbos, išmokų ir kt. (toliau – neįgaliojo aprūpintojas). Patikslinti asmenų, kurie negali tapti neįgaliojo asmeniniais asistentais, sąrašą, t.y. nustatyti, kad jais negali būti ne tik artimieji giminaičiai, bet ir santuokiniais ryšiais susiję asmenys, globėjai (rūpintojai).
SPRENDŽIAMA PROBLEMA	<ul style="list-style-type: none"> Neįgaliam vaikui priklausančios šalpos išmokos, tikslinė kompensacija yra mokamos, socialinės integracijos priemonės skiriamos jo atstovui pagal įstatymą (tėvams, globėjams). Kai jam sukanka 18 m., pats asmuo turi kreiptis dėl darbingumo lygio nustatymo / netekto darbingumo ar šalpos pensijos bei kitų išmokų, socialinės integracijos priemonių ir pan., jei jis nėra įgaliojęs kito asmens arba teismas jam nėra paskyręs globėjo (rūpintojo). Neįgalūs asmenys, turintys specialiųjų poreikių dėl psichikos / elgesio sutrikimų, nors ir sukakę pilnametystės, dėl savo negalios dažnai negali savarankiškai to padaryti ar įgalioti kito asmens jį atstovauti. Buvę tokio asmens atstovai (tėvai, globėjai ir kt.), kurie ir toliau juo rūpinasi, iki kol teismo sprendimu bus paskirtas globėjas (rūpintojas), neturi galimybės dirbti, taip pat netenka teisės į pensijų ir nedarbo socialiniu draudimą, privalomąjį sveikatos draudimą valstybės lėšomis. Procesas dėl veiksnio vertinimo, renkant institucijoms reikiamus dokumentus ir pan., trunka apie vienerius metus, o bylos dėl globos (rūpybos) nustatymo nagrinėjimo procesas teisme gali užtrukti iki 2 m. Toks ilgas laikotarpis daro neigiamą įtaką šeimos finansinėms galimybėms tinkamai pasirūpinti neįgaliuoju ir užtikrinti jo individualių poreikių patenkinimą. Šiuo metu Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme asmeninis asistentas apibrėžiamas kaip fizinis asmuo, teikiantis asmeninę pagalbą neįgaliajam, su kuriuo jis nėra susijęs artimais giminystės ryšiais. Tačiau toks ribojimas netaikomas santuokiniais ryšiais su neįgaliuoju susijusiems asmenims ar teismo sprendimu paskirtiems globėjams (rūpintojams).

POREIKĮ KEISTI REGULIAVIMĄ INDIKUOJANTYS SUBJEKTAI IR (AR) ŠALTINIAI	DUOMENYS / ĮRODYMAI
---	----------------------------

<ul style="list-style-type: none"> ✓ Visuomenės nuomonė ✓ Suinteresuotų grupių interesai ✓ Praktinės taikymo problemos 	<ul style="list-style-type: none"> • Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos 2022 m. duomenimis, suaugusių asmenų su psichikos ir elgesio sutrikimais, kuriems nustatytas nuolatinės slaugos ar priežiūros (pagalbos) poreikis yra 98 tūkst., vaikų – apie 5,6 tūkst. • SADM duomenimis, 2021 m. buvo apie 200 negalinčių savarankiškai pasirūpinti savimi ir negalinčių įgalioti kito asmens jį atstovauti (kol teismo sprendimu jiems dar nepaskirtas globėjas (rūpintojas)), kuriems nustatyti specialieji poreikiai dėl psichikos / elgesio sutrikimų ir kuriems sukako 18 m. • 2021-07-01 įteisinta asmeninę pagalbą neįgaliajam. Šią pagalbą 2021 m. gavo 568 neįgalieji, ją teikė 297 asmeniniai asistentai. Asmeninė pagalba finansuojama valstybės biudžeto lėšomis (2022 m. tam skirta 9 mln. eurų). Neįgaliųjų reikalų departamentas ir savivaldybių administracijos yra atkreipę dėmesį dėl ydingos praktikos, kai neįgaliųjų sutuoktiniai ar teismo paskirti globėjai (rūpintojai) imasi teikti asmeninę pagalbą savo sutuoktiniui, globojamam (rūpinamam) asmeniui. CK, Šeimos stiprinimo įstatymas ir kiti įstatymai numato, kad sutuoktinių teisės šeimoje yra lygios ir visiems šeimos nariams turi būti sudarytos galimybės tinkamai įgyvendinti savo teises. Valstybės / savivaldybių institucijos privalo užtikrinti pagalbą šeimai, sudaryti palankias sąlygas šeimos nariams, prižiūrintiems neįgaliuosius, derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus. Asmeninės pagalbos teisinio reguliavimo tikslas – ne tik užtikrinti neįgaliojo savarankiškumą ir galimybę veikti visose gyvenimo srityse, bet ir galimybę neįgaliojo artimos aplinkos asmenims, kurie iki tol rūpinosi neįgalioju, tinkamai įgyvendinti savo teises į socialinę gerovę.
---	--

SIŪLomos PROBLEMOS SPRENDIMO PRIEMONĖS

Rengėjų pasiūlytos priemonės iš esmės atitinka keliamą problematiką ir gali pašalinti praktikoje kylančių problemų priežastis.

Tinkamai įgyvendinta Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme projekte numatyta priemonė dėl neįgaliojo aprūpintojo sudarys galimybes neįgalaus asmens artimiesiems pereinamuoju laikotarpiu (iki bus priimtas teismo sprendimas dėl globėjo (rūpintojo) skyrimo) užtikrinti savalaikę pagalbą tais atvejais, kai sunkios negalios psichikos / elgesio sutrikimų turintis asmuo, nors ir sulaukęs pilnametystės, dėl savo sveikatos / funkcinės būklės negali savarankiškai savimi pasirūpinti. Siekiant išvengti galimos rizikos dėl neįgalaus žmogaus teisių suvaržymo, apribojant asmeninį savarankiškumą ir laisvę rinktis, projekte siūloma numatyti, kad, pasikeitus asmens sveikatos / funkcinėi būklei ir jam pačiam išreiškus valią atsisakyti neįgaliojo aprūpintojo, sprendimas dėl neįgaliojo aprūpintojo skyrimo būtų panaikintas.

Valstybinio socialinio draudimo ir Sveikatos draudimo įstatymų pakeitimai sudarys prielaidas užtikrinti neįgaliųjų aprūpintojams būtinas socialines garantijas, prižiūrint / slaugant namuose neįgalų asmenį, ir yra vertintini teigiamai.

Tikslinių kompensacijų ir Šalpos pensijų įstatymai tikslinami juos suderinant su Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo nuostatomis, siekiant nuoseklaus reguliavimo.

Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo ir su juo susijusių įstatymų projektuose siūloma (nuo 2022-09-01):

1) Apibrėžti neįgaliojo aprūpintojo sąvoką bei nustatyti jo skyrimo sąlygas, tvarką, teises ir pareigas:

- skiriamas namuose slaugomam / prižiūrimam pilnamečiui neįgaliajam, kuriam iki pilnametystės buvo nustatytas specialusis nuolatinės slaugos ar priežiūros (pagalbos) poreikis dėl psichikos / elgesio sutrikimų, ir kuris dėl negalios negali savimi pasirūpinti / įgalioti kitą asmenį jam atstovauti, laikinai aprūpinti.
- skiriamas laikinai – 36 mėn. nuo slaugomo / prižiūrimo asmens pilnametystės sukakties dienos.
- paskiria ir veikia prižiūri Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba (NDNT).
- sprendimas pripažįstamas netekusiu galios, jei: pasikeitė slaugomo / prižiūrimo asmens sveikatos / funkcinė būklė ir jis pats išreiškė valią (žodžiu, raštu, veiksmu ar kt.) atsisakydamas aprūpintojo; NDNT gavo ir įvertino kaip pagrįstą informaciją iš institucijų ar fizinių asmenų, įrodančią, kad aprūpintojas neaprūpina neįgaliojo; aprūpintojas atsisakė prižiūrėti neįgalųjį;
- neįgaliojo aprūpintoju gali tapti slaugomo / prižiūrimo asmens tėvas (įtėvis), motina (įmotė), senelis (-ė), pilnametis brolis ar sesuo arba iki jo pilnametystės buvęs globėjas (rūpintojas).
- neįgaliojo aprūpintojas gali: kreiptis į viešojo administravimo subjektus dėl neįgaliųjų socialinės integracijos paslaugų ir priemonių; gauti, tvarkyti ir naudoti slaugomam / prižiūrimam asmeniui paskirtas tikslines kompensacijas, šalpos ir kitas išmokas, pensijas; gauti informaciją apie šiam asmeniui nustatytus neįgalumo lygį, darbingumo lygį, specialiuosius poreikius, specialiosios pagalbos priemones.
- neįgaliojo aprūpintojas privalo: aprūpinti asmenį; gaunamas, administruojamas slaugomam asmeniui skirtas išmokas, kompensacijas, pensijas naudoti tik jam aprūpinti.

<p>2) <u>Nustatyti, kad neįgaliojo aprūpintojas draudžiamas valstybės lėšomis pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu, jei tuo laikotarpiu neturi draudžiamųjų pajamų arba pajamos mažesnės nei MMA, taip pat privalomuoju sveikatos draudimu</u> (analogiškai, kaip slaugantis / prižiūrintis neįgalųjį tėvas, motina ar neįgaliojo globėjas (rūpintojas)).</p> <p>3) <u>Patikslinti asmeninio asistento sąvoką ir nustatyti asmenų, kurie negali teikti asmeninės pagalbos, sąrašą: neįgaliojo tėvas (įtėvis), motina (įmotė), vaikas (įvaikis), senelis (-ė), vaikaičiai, brolis, sesuo, santuokinis ar su kuriuo gyvena ir tvarko bendrą ūkį neįregistravus santuokos, globėjas (rūpintojas).</u></p> <p>4) <u>Patikslinti, kad sprendimą dėl asmeninės pagalbos gali priimti ir savivaldybės vykdomosios institucijos įgaliotas asmuo</u> (ne tik pati savivaldybės vykdomoji institucija).</p> <p>5) Nustatyti, kad asmeniui, kuriam iki 18 m. buvo nustatytas sunkus neįgalumo lygis dėl sunkaus / gilaus protinio atsilikimo, sukakus 18 m., <u>be atskiro prašymo ir vertinimo</u> nustatomas 0 proc. darbingumo lygis.</p> <p>6) Nustatyti, kad asmenims, tuo pačiu turintiems teisę gauti šalpos neįgalumo pensiją ir šalpos senatvės pensiją arba šalpos neįgalumo ar šalpos senatvės pensiją ir šalpos kompensaciją, <u>be atskiro prašymo</u> mokama didesnio dydžio šalpos išmoka arba asmens prašymu – tik viena iš šių šalpos išmokų ir kt.</p>	
Kitos svarstytos alternatyvios priemonės	Svarstant tikslumą įteisinti neįgaliojo aprūpintojo institutą kartu su neįgaliesiems atstovaujančiomis nevyriausybėmis organizacijomis buvo nagrinėtos problemų sprendimų alternatyvos: 1) iš esmės keisti veiksnio ribojimo mechanizmą (šiuo tikslu sudaryta ir dirba tarpinstitucinė darbo grupė); 2) numatyti ilgesnį laikotarpį iki asmens pilnametystės, per kurį tėvai turi teisę kreiptis dėl veiksnio ribojimo; 3) keisti negalios nustatymo procedūras ir asmeniui iki veiksnio vertinimo palikti galioti nustatytą neįgalumo lygį; 4) visiems negalią turinčio asmens artimiesiems teikti asmeninę pagalbą. Neįgaliojo aprūpintojo institutas pasirinktas kaip mažiausiai ribojantis neįgalaus asmens teises, laisves ir užtikrinantis, kad neįgaliajam bus teikiama savalaikė ir visa reikalinga pagalba, o jį slaugantis /prižiūrintis asmuo turės būtinas socialines garantijas.
Gerosios užsienio šalių taikomos praktikos	Sveicarijos Konfederacijoje, Vokietijos Federacinėje Respublikoje, Airijos Respublikoje, Ispanijos Karalystėje artimieji giminaičiai ar sutuoktiniai negali būti asmeniniais asistentais; Suomijos Respublikoje neįgalaus asmens giminaitis ar bet koks kitas artimas asmuo negali būti asmeniniu asistentu, nebent taip būtų užtikrinti geriausi paties neįgaliojo interesai (dėl ypač rimtos priežasties); Danijos Karalystėje asmeninio asistento paslaugas neįgaliajam teikti bei atitinkamą išmoką iš savivaldybės gauti gali ir šeimos nariai, tačiau praktikoje tai nėra dažnas atvejis, nes šeimos nariai savo artimiesiems paprastai padeda neatlygintinai; Latvijos Respublikoje šeimos nariai gali būti asmeniniais asistentais – 90 proc. jų yra šeimos nariai, tačiau tokiu atveju asmeninės pagalbos teikimas tampa kaip dar viena priežiūros forma ir neįgalina paties neįgaliojo, taip pat nesudaro sąlygų jį prižiūrinčiam artimajam integruotis į darbo rinką.

SPRENDIMO ĮGYVENDINIMO KAŠTAI

Rengėjai yra įvertinę papildomų valstybės biudžeto lėšų poreikį, susijusį su neįgalųjų aprūpintojų pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu valstybės biudžeto lėšomis. Nurodoma, kad šios lėšos bus skiriamos iš SADM skirtų asignavimų. Taip pat pažymima, kad pagal Sveikatos draudimo įstatymą, didžioji dalis asmenų, kurie bus paskirti neįgaliojo aprūpintojais (pvz., tėvai), privalomuoju sveikatos draudimu jau yra draudžiami valstybės biudžeto lėšomis, todėl valstybės biudžeto lėšų poreikis šio įstatymo pakeitimui įgyvendinti bus nedidelis.

Papildomų lėšų poreikis įgyvendinti teisės aktą	2022 m. IV ketv. – 60 tūkst. eurų (apie 200 neįgalųjų aprūpintojų, neturinčių draudžiamųjų pajamų, pensijų ir nedarbo socialiniam draudimui). <u>2023 m. ir vėlesniais metais – apie 175,7 tūkst. eurų kasmet.</u>
Ūkio subjektams, gyventojams, valstybės ir (ar) savivaldybių institucijoms ir įstaigoms sukuriamą administracinę naštą	<ul style="list-style-type: none"> Sumažės administracinė našta savivaldybėms priimant sprendimus dėl asmeninės pagalbos, sutrumpės šios pagalbos skyrimo neįgaliajam procedūros. Nustačius, kad asmenims, turintiems teisę gauti kelias šalpos išmokas, be atskiro prašymo mokama didesnio dydžio šalpos išmoka, sumažės administracinė našta šalpos išmokų gavėjams.

SPRENDIMO ĮGYVENDINIMO NAUDOS

Neįgaliojo aprūpintojo skyrimo ir veiklos reglamentavimas sudarys galimybes pilnametystės sukakusiems neįgaliesiems su specialiaisiais poreikiais dėl psichikos / elgesio sutrikimų be trukdžių naudotis (iki kol bus priimtas teismo sprendimas dėl globėjo (rūpintojo) skyrimo) visomis jam reikalingomis neįgalųjų socialinės integracijos priemonėmis, gauti kompensacijas, išmokas, pensijas. Neįgalųjų aprūpintojams bus sudarytos sąlygos tinkamai aprūpinti namuose slaugomus / prižiūrimus asmenis ir tenkinti jų būtinuosius poreikius. Jiems bus užtikrintos

socialinės garantijos (bus apdrausti valstybės lėšomis pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu, privalomuoju sveikatos draudimu).	
Visuomenės grupės, kurios pajaus teigiamą poveikį	<ul style="list-style-type: none"> • Neįgalieji, kuriems nustatyti specialieji poreikiai dėl psichikos / elgesio sutrikimų (apie 200 asmenų). • Neįgaliuosius slaugantys / prižiūrintys asmenys (apie 200 asmenų).

SUIINTERESUOTŲ ASMENŲ ĮTRAUKIMAS	
<p>Rengiant projektus rengėjai konsultavosi su TM, nevyriausybinių organizacijų atstovais. Siūlomoms priemonėms aptarti kartu su neįgaliuosius atstovaujančiomis nevyriausybėmis organizacijomis organizuotos diskusijos su tėvais, auginančiais psichikos / elgesio sutrikimų turinčius vaikus.</p> <p>Siūlomos priemonės išdiskutuotos ir įvertintos SADM sudarytoje tarpinstitucinėje darbo grupėje veiksnio apribojimo instituto alternatyvų modeliui sukurti. Projektai aptarti ir pristatyti 2022-02-08 Neįgaliųjų reikalų tarybos posėdyje.</p>	
Konsultacijų su visuomene rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> • Nevyriausybinių organizacijų atstovai bei tėvai, auginantys psichikos / elgesio sutrikimų turinčius vaikus, diskusijų metu pritarė inicijuojamiems įstatymų pakeitimams ir nurodė, kad tai palengvintų tėvams pereinamąjį laikotarpį, kai vaikas tampa pilnamečiu ir tėvams norint ir toliau juo rūpintis (jo sveikatos būklės negerina nei medicininės, nei socialinės integracijos priemonės), reikalingas veiksnio vertinimas, kuris kartu su visų būtinų dokumentų surinkimu ir teismo procesu trunka iki 36 mėn. • Neįgaliųjų reikalų taryba projektams taip pat pritarė.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DERINIMAS	
<p>Projektai derinti ir patikslinti pagal SAM, TM, FM, Lietuvos savivaldybių asociacijos, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos, Neįgaliųjų reikalų departamento, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos pastabas.</p> <p>Projektai ir teikimas patikslinti pagal Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės 2022-04-05 išvadoje Nr. NV-870 bei Socialinės politikos grupės 2022-04-05 pažymoje Nr. NV-870 pateiktas pastabas.</p>	

PAŽYMĄ PARENGĖ	Daiva Buivydaite-Garbštienė
	Socialinės politikos grupė, patarėja